

die zijn later herdrukt in de reeks *Servire Luxe Pockets*, maar de twee uit C5 niet....

Slot

De deeltjes in Servire's Encyclopaedie zijn in harde kaft gebonden 'pockets' van 12,5 bij 17,5 cm. Latere deeltjes, zoals de twee geodetische, zijn voorzien van een hard kaft plus omslag. Bovenaan op de omslag van de rug van deze deeltjes prijkt een voetafdruk. Een voet is het symbool van het in bezit nemen van land. Denk bijvoorbeeld aan ontdekkingsreizi-

gers die voor het eerst voet aan land zetten, of aan Neil Armstrong, die als eerste mens voet op de maan plaatste. Voor deze deeltjes gold: 'Gebonden f 3,50' (overeenkomend met een koopkracht van nu circa € 12,-) voor Meertens en f 4,50 voor van der Weele! Het aantal pagina's bleef in de regel onder de 150, met uitschieters tot tegen de 300 (dikkere deeltjes kregen tot 1946 een dubbelnummer). Meertens kwam op 164 en Van der Weele op 144 pagina's met hoogwaardige 'kost'.

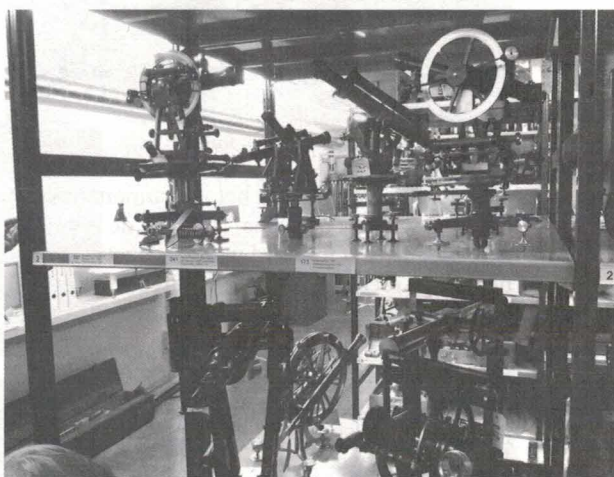
Kern-collectie te Aarau

ing. Martien van Zoeren

Op 29 oktober 2013 ging voor mij een lang gekeesterde wens in vervulling. Samen met twee andere oud-landmeetkundigen bracht ik een bezoek aan de Kern-instrumentencollectie te Aarau in Zwitserland. In hun folder is te lezen, dat men rond 1960 besloot om een instrumentenverzameling op te bouwen voor een toekomstig bedrijfsmuseum. De Kernfabriek was toen nog volop actief. In 1989 nam men het besluit de verzameling over te dragen aan het Stadtmuseum Aarau im Schlössli. Twee jaar later werd de fabriek gesloten, ging het archief ook naar het museum en weer een decennium later was tien procent van de collectie (ca. 1700 items) geïnventariseerd, waaronder 500 instrumenten.

'Kernianen'

Het was een feest om de getoonde instrumenten te bewonderen en van de gastvrijheid gebruik te mogen maken van de vrijwilligers, die de collectie uitzoeken en zich Kernianen noemen. De normale tentoonstellingsruimte in het museum was wegens verbouwwerkzaamheden gesloten. De collectie was voorlopig opgeslagen in een nabij gelegen onderaards gewelf. Hier bevond zich ook het kantoor en de werkruimte voor de Kernianen. De ruimte was helder verlicht en de instrumenten waren uitstekend te bekijken. De verwachting is dat

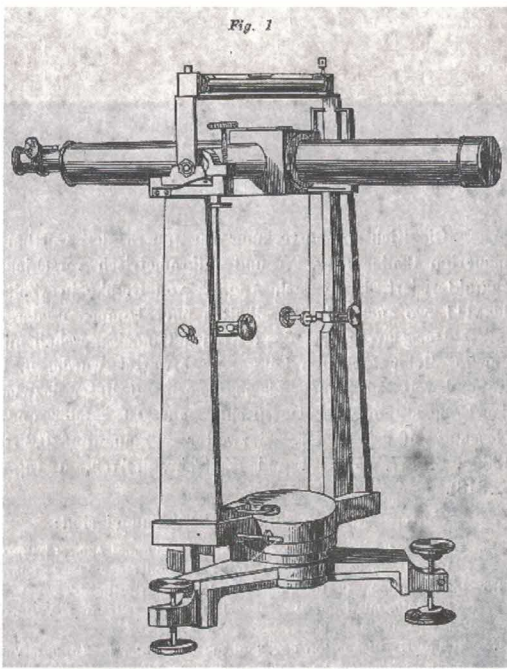

Doorkijkje tussen de stellages (foto: P.J.M. van Rooijen)

begin 2015 de ruimte in het museum weer in gebruik genomen kan worden (zie www.kern-aarau.ch).

St. Gotthardtunnel

Bij de meeste instrumenten was een verklarende tekst gevoegd. Eén van de blikvangers was een uitzet-instrument om de as van de spoortunnel door de St. Gotthard uit te zetten. De Kernianen hebben het instrument de Gotthard-theodoliet genoemd. De hoogte is ca. 60 cm. Het heeft een verticale- en horizontale as en de kijker vergroot 35 keer. Er zitten geen randverdelingen op. De uitvoerende spoorwegmaatschappij had eerder al de tunnel onder de Mont-Cenis aangelegd en hierbij het uit Frankrijk afkomstige instrument gebruikt.

Het passage-instrument bij Jordan

Kern kreeg de opdracht het instrument te verbeteren, waarna het vanaf 1872 bij de doorboring van de St. Gotthard werd ingezet. De tunnel was reeds bovengronds uitgezet. Het toestel werd met de vizierlijn in de uitgaande, bovengrondse as opgesteld buiten het werk. Door de kijker naar beneden te kantelen kon men het verloop van de werkzaamheden in de juiste richting sturen en de aspunten plaatsen. Er werd aan twee kanten tegelijkertijd begonnen, dus alle apparaten had men dubbel. Op deze wijze kon men, met gebruik van verlichting, vanaf het begin van de doorboring ca. 2 km. diep de tunnel inzichten. Daarna werd het uitzetten door gewone Kern-theodolieten met verlichting en dwangcentering overgenomen. In het boek *Handbuch der Vermessungskunde* van dr. W. Jordan, uitgave 1897, werden op pag. 753/754 het instrument en de meting als voorbeeld genoemd voor tunneluitzettingen. Jordan noemde het toestel een passage-instrument, dus geen theodoliet. Hij vermeldde ook, dat de arbeiders toen de doorbraak op 28 februari 1880 een feit was, elkaar 7,6 meter eerder ontmoetten dan verwacht was. Het verschil in hoogte tussen beide metingen bij de ontmoetingsplaats was 5 cm. en de afwijking ten gevolge van de richtingsmeting bedroeg nog geen halve meter. De totale lengte van de tunnel was 14,9 km.

Boodschappen

Behalve het tentoonstellingsbezoek had ik nog twee andere boodschappen op mijn lijstje staan. Ik had drie eigen Kern-instrumenten meegenomen om hierover gegevens te verkrijgen en ik wilde het boek Kern - Geschieden, vermeld in DHC 2013-2 pag. 85, aanschaffen. Het laatste was snel geregeld. Het oudste landmeetkundige instrument dat ik meegenomen had was een tachymeter-boussole. Uit de oude verkoop-administratie bleek, dat deze in 1949 was geproduceerd en daarna in 1950 verkocht aan J. van den Berg te Den Haag in een partij van 50 stuks. Omdat deze tachymeter-boussole niet al te nauwkeurig is, bijvoorbeeld de horizontale aflezing op de rand van het kompas en een excentrische richtkijker ten behoeve van astronomische waarnemingen, had onze gids het vermoeden dat deze bestemd was voor het gebruik buiten Nederland. Mijn waterpastaostel, een GK1, werd in 1966 vervaardigd en verkocht in een partij van 50 stuks aan de vertegenwoordiger Hagen (N.V. Handelsvereniging Hagen te Rotterdam). Het derde toestel was een richtkijker van 1945 voor het Zwitserse luchtdoelgeschut. Hiervan was geen archiefmateriaal aanwezig, wel was de werking beschreven bij het exemplaar dat ze zelf hadden. Voor landmeetkundigen is het apparaat niet interessant, al is de optiek en het beeld een intrigerend geheel, waarbij de geschatte snelheid van het vliegtuig bepalend is voor de juiste instelling.

Flyer

Franz Haas, Kern-Geschichten, ISBN: 978-3-033-03692-5, Sudostschweiz Presse und Print, Nov. 2012, 132 pag., form. 21 x 21 cm., Zw. Franks 40

Het rijk geïllustreerde Duitstalige boek, maar liefst 94 illustraties in zwart-wit en kleur, begint met een voorwoord van de auteur en van de uitgever Heinz Aeschlimann, die beiden een arbeidsverleden bij Kern hebben. Samen met de projectleider Heinz Egger hebben genoemde mannen het boek tot stand gebracht. De uitgever heeft eveneens de selectie van de illustraties met de bijbehorende tekst verzorgd.

Tijdens het inventariseren en sorteren van het archief kon men gebruik maken van het feit dat sommige delen al keurig uitgezocht waren. De reden was, dat in het verleden bij feestelijke gebeurtenissen jubileumuitgaven waren verschenen waarin de geschiedenis van de fabriek ook onder de aandacht werd gebracht.

Men constateerde, dat in deze verhalen de negatieve feiten niet werden vermeld, want je gaat op een feest niet de vuile was buiten hangen. Op zich waren de verhalen wel correct en bruikbaar voor het boek. Er werd besloten om niet één verhaal te schrijven, maar de bestaande verhalen opnieuw te presenteren, nu voorzien van hun eigen achtergrond, en daaraan een nieuw aanvullend verhaal toe te voegen gebaseerd op de kennis van nu, vandaar de titel *Kern - Geschiedenissen* in meervoud.

In het inleidend deel wordt 172 jaar industriële geschiedenis in Aarau inzichtelijk behandeld met de verschillende locaties van de fabriek en zijn omgeving, de komst van de oprichter Jakob Kern en het wel en wee van hem en zijn opvolgers binnen de Kern-familie en het bedrijf. Vervolgens wordt het ontstaan van de collectie uit de doeken gedaan.

Voor het grote chronologische overzicht van 75 pagina's wordt de geschiedenis in drie periodes verdeeld. De eerste twee periodes lopen tot 1938 en zijn opgesteld in drie kolommen. De eerste kolom bevat de gebeurtenissen binnen de fabriek, de tweede

kolom de van belang zijnde ontwikkelingen op regionaal niveau en de derde kolom hetzelfde op wereldniveau. Bij de laatste periode vanaf 1938 tot de fabriekssluiting heeft men alleen de eerste twee kolommen gebruikt.

Het resultaat is, dat op deze wijze onmiddellijk de relatie te zien is tussen de verschillende gebeurtenissen. Om te voorkomen, dat de lezer geconfronteerd wordt met een ellenglange opsomming, zijn de overzichten rijkelijk voorzien van prachtige illustraties met een uitvoerige beschrijving. Ze worden afgesloten met een resumptie van de geproduceerde instrumenten, die groepsgewijs zijn verpakt in een tijdbalkschema.

Met de vijf geschiedenissen die reeds eerder werden gepubliceerd, sluit het boek af. Ze zijn opgesteld in 1899, 1962, 1969, 1988 en 1992. In 1899 stelt Heinrich Kern, een neef van de oprichter, zijn kennis van de geschiedenis op schrift. In 1962 geeft de schrijver van dit boek zijn kijk op de fabrieksgeschiedenis weer om klanten te informeren en positief te stemmen. In 1969 bestaat de firma 150 jaar en stelt de directeur, dr. Vogel, een geschiedkundige lofzang op. Franz Haas heeft deze samengevat en commentarieerd. Een krantenartikel uit 1988 verhaalt de schrik en verbijstering in Aarau wanneer

blijkt, dat Peter Kern een financieel meerderheidsbelang heeft overgedragen aan de concurrent Wild Heerbrugg. Wanneer de fabriek in 1991 is gesloten, verschijnt het jaar daarop een artikel in de Aarauer Neujahrsblätter 1992 onder de (vertaalde) kop "Firma-geschiedenis zonder Happy End", met een uitvoerige terugblik.

Na lezing van het boek blijven er toch nog wel vragen hangen over het einde van de fabriek, vragen die waarschijnlijk nooit beantwoord zullen worden, en de lezer zal het gevoel van weemoed dat leeft bij de Kernianen goed kunnen begrijpen (MvZ).